

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р, дсн Добринка Станчева Пейчева

на дисертационния труд на тема: „АКТИВИЗЪМ И СЛАКТИВИЗЪМ. ЕФЕКТИВНОСТ НА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕТО НА СОЦИАЛНИ КАУЗИ (ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО В БЪЛГАРИЯ В ПЕРИОДА 2013 – 2022) “

представен от Зарина Бойкова Василева, редовен докторант в катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ на Факултета по журналистика и масова комуникация при СУ „Кл.Охридски“

с научен ръководител: проф.д-р Грета Дерменджиева

за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (медии и комуникации – онлайн журналистика)

I. Представяне на докторанта въз основа на подадената документация

Настоящата рецензия е написана в съответствие със ЗАПОВЕД РД-38-53 от 27.01.2023 г. на Ректора на СУ „Кл. Охридски“, на основание чл. 4 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (обн. ДВ, бр. 38 от 21.05.2010 г., изм. ДВ. бр.81 от 15.10.2010 г., изм. ДВ. бр.101 от 28.12.2010 г.; изм. Бр. 68 от 02.08.2013 г., в сила от 02.08.2013 г.; изм. и доп., бр. 30 от 03.04.2018 г., в сила от 05.05.2018 г.), решение на Факултетния съвет на Факултета по журналистика и масова комуникация от 19.01.2023 –протокол № 05.

Зарина Василева е редовен докторнт във ФЖМК през периода 2019-2022 г. в катедра Пресжурналистика и книгоиздаване. Има 2 завършени магистърски степени - право в Нов Български Университет от 1999 г. и Журнистика и медии във ФЖМК на СУ от 2015 г. Взела е успешно всички докторантски изпити с отлична оценка

Представеният труд е с общ обем от 350 страници (включително библиография и приложения). Библиографията включва 145 заглавия на български език, английски и руски език. Освен научни публикации са използвани над сто публикации в медии и социални мрежи.

По темата на дисертацията дисертантът е публикувала: 1 глава от монография, 8 научни статии и 7 участия с доклади в национални и международни конференции.

Оценка на качествата на дисертационния текст

Трудът се състои от уводна част, четири основни глави, изводи, заключение, библиография и приложения. Съдържа 54 фигури и 10 изображения.

Актуалността на дисертационния труд е безспорна, особено в условията на кризи, каквато е пандемията от COVID-19 разгърнала се по времето на написването на дисертационния труд. Както сама твърди дисертантката, „дебатът за дигиталната активност като „слактивизъм“ стана особено актуален именно в този период.

Освен актуална, дисертационната разработка е и оригинална. Иновативният подход и ъгъл, от който са видени и анализирани социалните каузи е намерил успешен пристан в дисертацията и е отворил възможност за нов поглед към взаимоотношенията между традиционните и нови медии. Права е дисертантката, която казва, че „независимо от мащаба, необятните възможности, непрекъснатото надграждане и усъвършенстване на социалните мрежи персоналните или обществените каузи **не могат да бъдат напълно ефективни и да постигнат необходимия резултат, без помощта на медиите, било то и в дигиталната им форма.**(стр. 9)

Целта, която си е поставила Зарина Василева в дисертационния труд подчертава тази оригиналност - „да се изследва до каква степен слактивизмът води до реални обществени промени и успешен резултат на каузите, през дефиниране на понятието „слактивизъм“ в неговата положителна и отрицателна конотация и през взаимодействието между онлайн медиите и социалните мрежи.

Дисертантката си е поставила релевантни **задачи** за постигане на целта си,:

-Да дефинира понятието „слактивизъм“ в положителна и отрицателна конотация;

2. Да изследва как комуникационните технологии пряко влияят на демократичния процес и на аудиторията чрез проследяване на различни форми на протест и на тяхната резултатност;
3. Да разкрие новата роля на дигиталните технологии като своеобразни инструменти за демокрация, като докаже, че те не ограничават гражданското общество до активност само в онлайн среда.
4. Да проучи, опише и анализира различни лични и обществени каузи и да проследи тяхното развитие във виртуална и реална среда и да разкрие ролята на технологиите и истинската същност на слактивизма.
5. Да направи оценка на онлайн средата като катализатор за ефективността на каузите;
6. Да установи ролята на медиите за ефективността на социалните каузи;
7. Да изследва значението на медиите в тяхната социална функция за формирането на просоциално поведение.

Методология на изследването

За изпълнение на поставените цели и задачи в настоящия дисертационен труд, освен проучване, систематизиране и критичен анализ на научната литература, е изследвано и анализирано онлайн медийно съдържание, свързано със социални каузи; проведено е изследване и анализ на социалните каузи в социалните мрежи; осъществен е асоциативен експеримент анализ на нагласите на аудиторията. Подготвено и релизирно е анкетно проучване сред неправителствени организации за социалната функция на онлайн средата и медиите, както и анкетно проучване за нагласите на аудиторията към социалните каузи. На базата на организирано и проведено дълбочинно интервю е направен анализ на мнението на активисти и експерти.

Научната теза, която защитава дисертантката в своя труд гласи:

„Слактивизмът е нова форма на активизъм, която предизвиква обществени промени и води до успешно осъществяване на лични каузи.

Слактивизмът е социално явление и действие, обусловено от дигиталните технологии, стимулирано и улеснено от спецификите на онлайн средата, представляващо нова форма на активност. Слактивизмът не е отсъствие на волеви акт, а напротив - той е съзнателно поведение и като такова води след себе си конкретни последици....Но независимо от мащаба, необятните възможности, непрекъснатото надграждане и усъвършенстване на социалните мрежи обаче, персоналните или обществените каузи не могат да бъдат напълно

ефективни и да постигнат необходимия резултат, без помощта на медиите, било то и в дигиталната им форма“

Трудът съдържа всички задължителни атрибути за една дисертация. И целта и задачите са съдържателно и позиционно много добре поставени и разработени. Диертационният труд е структуриран в релевантни на тематиката теоретични глави, включена е и специална глава с емпирична изследователска насоченост, подходено е с иновативни интенции за използване на статистическите възможности за едномерни, двумерни, тримерни или крос изчисления върху данни от количествено изследване чрез специализирани програмни продукти.

Онлайн пространството, което е в центъра на изследователски интерес в много научни търсения, тук е изследвано със своите възможности и ефективност за концентриране на солидарност, доброволчество, реализация на каузи и пр. Едновременно с това са търсени и по-глобални проблеми относно ролята на гражданското участие в новата медийна цифрова среда, относно виртуалността сама по себе си и вариациите на виртуален алтруизъм и живот, относно ефектите при честите размени на роли на реципиенти и комуникатори, размиването на истината и пр., относно разглеждането на различните форми на дигиталната активност, в случая на дисертационния труд като „слактивизъм“.

Самият слактивизъм в различните му измерения е подложен на анализ като са очертани неговите граници и е проучено в каква степен зад тази дейност стои активност или пасивност, доколко са фактори за ефективността на осъществяването на социални каузи. Слактивизмът е разгледан в контекста на благотворителните каузи и социални протести в неговите две конотации – положителна и отрицателна, като научно се доказва, че дори в неговата пасивна форма, той е вид активност.

Изведена е ролята на медиите като важен фактор за осъществяването и ефективността на социални каузи. Изведено е твърдение, че социалните мрежи сами по себе си не са достатъчно условие за успех.

Разработен е авторски модел за формиране на просоциално поведение в контекста на слактивизма и е подчертана съществената роля на медиите.

Предложен е набор от препоръки за комуникиране на благотворителните каузи, които спомагат за тяхната ефективност при спазване на етичните норми и стандарти.

Предложена е систематизация на ефективни препоръки за успеваемост на протести чрез провокиране на положителен слактивизъм и стимулиране на активността.

В първата теоретико-методологична глава са разгледни много добре дефинициите за активизъм и слактивизъм; проблемите на дигитални песимисти и оптимисти в контекста на слактивизма, концепцията за гражданско общество, интернет обществото в България, слактивизмът като политически инструмент, тъмната страна на дигиталния организъм и пр.

Втора глава, озаглавена „Просоциалното поведение - измерения, еволюция, форми“ – конкретизира и теоретизира просоциалното поведение – проявите на алтруизъм, блоготворителността, филантропията, доброволчеството, конкретни каузи

Тук във втора глава е за приветстване предложеният авторски модел на формиране на просоциално поведение в контекста на слактивизма.

Третата глава е една ярка академична експликация на най-съществените форми на гражданско участие – протестите и благотворителността. Гражданското участие е изучавано, представяно и анализирано с относителна безпристрастност, научна отговорност и добросъвестност. Представени са протести преди интернет, Русенските протести, Протестите в Джебел, Ябланово, Екогласност през 1989 г., Първите демократични протести, Протестът на БНТ. Анализирани са протести, които са зародени онлайн, За Могилино преди Могилино, „Седенката“ на учителите, Българският Ян Палах, Протестно движение „Системата ни убива“ и пр.

Обект на анализ е и успеваемостта на протестите в контекста на слактивизма, благотворителността, вместо държавата от Възраждането до днес - лични каузи и личности с каузи; обществени каузи и неправителствен сектор – изключително наситена и историографски ценна глава.

Четвърта глава е посветена на анализ на проведени автори емпирични социологически изследвания, чрез които се търсят отговори на въпроси за ролята на онлайн средата в успеваемостта на социалните каузи; за начините, по които социалните мрежи провокират активизъм през слактивизма, за промените на активността на хората в онлайн среда. Изследването е проведено през периода 10-13 декември 2021г., в рамките на 11 неправителствени организации, с различни предмети на дейност, чиито активности са били представени в проект „Граждански Хъбове в университети: активизиране на гражданската енергия в подкрепа на гражданските организации“ (ACF/61), изпълняван от Български център за нестопанско право с партньорството на фондация „ОФФ Медия“ и финансиран

от Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021.

Второто социологическо изследване е свързано с изследване на мотивацията на аудиторията за участие в социални каузи. Онлайн анкетата, на която са откликнали 351 респонденти, е проведена на принципа на отзовалите се, в периода декември 2021 – февруари 2022 г. и през май 2022 г. На базата на двете изследвания се ражда и тезата на дисертационния труд, а именно, че слактивизмът не е липса на активност, а нова форма на активизъм, който предизвиква обществени промени и води до успешно осъществяване на лични каузи и, че „независимо от мащаба, необятните възможности, непрекъснато надграждане и усъвършенстване на социалните мрежи обаче персоналните или обществените каузи не могат да бъдат напълно ефективни и да постигнат необходимия резултат, без помощта на традиционните медии, било то и в дигиталната им форма“ стр. 270.

Третото изследване, проведено по метода дълбочинно интервю е осъществено с г-жа Красимира Обретенова – организатор на протестите на майки на деца с увреждания; г-жа Славей Костадинова – родител на дете със заболяване, налагащо лечение в чужбина, председател и съосновател на сдружение „Спина бифида и хидроцефалия-България“; и с един експерт от Държавна агенция закрила на детето. И трите лица са типични представители на заинтересовани лица.

Оценката ми за авторството и провеждането на трите изследвания е висока. Подходено е с иновативни интенции за използване на статистическите възможности за едномерни, двумерни, тримерни или крос изчисления върху данни от количествено изследване чрез специализирания програмен продукт SPSS.

Приноси

Приемам самооценката на приносите от дисертантката, както са изредени:

1. Слактивизмът е формулиран като социално поведение през призмата на науки като философия, психоанализа, психология, социология и пр., в контекста на теориите за активността и пасивността на личността и социума.
2. Слактивизмът е разгледан в контекста на благотворителните каузи и социални протести в неговите две конотации – положителна и отрицателна, като научно се доказва, че дори в неговата пасивна форма той е вид активност.

3. Приносен момент е оборването на възприетите виждания, че дигиталните технологии превръщат гражданското общество в мързеливо и реактивно в онлайн средата, без то да допринася за реални социални промени.

4. Принос на дисертационния труд е извеждането на ролята на медиите като решаващ фактор за осъществяването и ефективността на социални каузи – социалните мрежи сами по себе си не са достатъчно условие за успех.

5. Предложен е авторски модел за формиране на просоциално поведение в контекста на слактивизма, в който се извежда съществената роля на медиите и качествената журналистика.

6. Предложен е набор от препоръки за комуникиране на благотворителните каузи, които спомагат за тяхната ефективност при спазване на етичните норми и стандарти.

7. Предложена е систематизация на ефективни препоръки за успеваемост на протести чрез провокиране на положителен слактивизъм и стимулиране на активността.

Дисертантката има завиден брой научни публикации по темата на дисертационния труд - 7 статии и една глава от колективна монография

Бележки и препоръки

Единствената **препоръка**, която имам е дисертантката да отпечата труда в книжно тяло, което горещо препоръчвам.

Крайната ми оценка към труда е висока.

Пред нас е една актуална разработка, посветена на иновативен и значим проблем, свързан с разглеждане на активността на гражданите като слактивизъм и със засилената му роля в пандемични и постпандемични условия в дигитална среда.

В дисертационния труд се разкрива една ярко изразена авторова задълбоченост и изчерпателност в подходите към цялостното проучване – включително относно теоретичните източници и тяхното интерпретиране. С помощта на релевантни източници и с използване на релевантни емпирични изследователски инструменти не само са операционализирани избраните аспекти от използваните от дисертантката методи, но и се релизира една декватна методология, гарантираща коректност при събирането, обработката и анализа на получените емпирични данни. Допринос се за експлициране и доказване на неизследвани досега съществени страни в съществуващи теории и хипотези, а именно разглеждане на активността на гражданите като слактивизъм

В дисертационния труд се разкрива една ярко изразена авторова задълбоченост и изчерпателност в подходите към цялостното проучване – включително относно

теоретичните източници и тяхното интерпретиране. С помощта на релевантни източници и с използване на релевантни емпирични изследователски инструменти са операционализирани избраните аспекти от използваните от дисертантката методи, но и се релизира една адекватна методология, гарантираща коректност при събирането, обработката и анализа на получените емпирични данни. Допринос се за експлициране и доказване на неизследвани досега съществени страни в съществуващи теории и хипотези, а именно разглеждане на активността на гражданите като слактивизъм.

Проличават библиографска осведоменост и умения на Всилева за извличане, взаимосвързване и доказване на нови идеи.

Оценката ми на езиково-стиловите качества на изложението и на приложените граматични и правописни норми също е висока.

Висока е и оценката ми, относно съответствието на текста на автореферата с текста на дисертационния труд.

Всичко това ми дава основание да предложа на уважаемото Нучно жури към ФЖМК да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на Зарина Бойкова Всилева в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (медии и комуникации – онлайн журналистика).

РЕЦЕНЗЕНТ:

проф.д-р, дсн Добринка Станчева Пейчева

20.03.2023

Гр.СОФИЯ